

Zaštita prava na zdrav život i okoliš u praksi Pučkog pravobranitelja

Srzentić, Anđela

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:868871>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
STUDIJSKI CENTAR ZA JAVNU UPRAVU I JAVNE FINACIJE
PREDDIPLOMSKI STRUČNI POREZNI STUDIJ

Andela Srzentić

**Zaštita prava na zdrav život i okoliš u praksi Pučkog
pravobranitelja**

Završni rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Lana Ofak

Zagreb, rujan 2022.

Izjava o izvornosti

Ja, Anđela Srzentić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima osim onih navedenih u radu.

Anđela Srzentić v. r.

SAŽETAK

U radu se analiziraju teme koje se odnose na pravo na zdrav život i okoliš u Republici Hrvatskoj kroz prikaz godišnjih izvješća pučke pravobraniteljice od 2013. do 2021. godine te posebno izvješće o pravu na zdrav život i klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj. U uvodnom dijelu ukratko se opisuje pravni položaj prava na zdrav život u Hrvatskoj i rad Pučke pravobraniteljice. Zatim, u središnjem dijelu rada pobliže se analiziraju aktualne teme okoliša kroz pregled pritužbi građana. U zaključku rada se kratko sumiraju teme i ukazuje se na probleme koje se kroz godine ponavljaju, ali ističu se i pozitivne stavke koje su riješene zahvaljujući preporukama Pučke pravobraniteljice.

Ključne riječi: pravo na zdrav život, zaštita okoliša, klimatske promjene, Pučka pravobraniteljica, pritužbe građana, preporuke

PROTECTION OF THE RIGHT TO A HEALTHY LIFE AND ENVIRONMENT IN THE OMBUDSMAN'S CASE LAW

Summary

The paper analyses topics related to the right to a healthy life and environment in the Republic of Croatia through the presentation of annual reports of the Croatian Ombudsperson from 2013 to 2021 and a special report on the right to healthy life and climate change in the Republic of Croatia. The introductory part briefly describes the legal position of the right to a healthy life in Croatia and the activities of the Ombudsperson. Then, in the central part of the paper, the current topics of the environment are analysed more closely through the overview of complaints from citizens. The conclusion of the paper summarizes the topics briefly and points out the problems that have been repeated over the years, but also highlights the positive issues that have been solved as a consequence of the recommendations of the Ombudsperson.

Keywords: right to healthy life, environmental protection, climate change, Ombudsman, citizens' complaints, recommendations

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. PRAVNI ASPEKTI PRAVA NA ZDRAV ŽIVOT I OKOLIŠ U REPUBLICI HRVATSKOJ	1
3. UVODNO O PUČKOM PRAVOBRANITELJU	2
4. ANALIZA IZVJEŠĆA PUČKE PRAVOBRANITELJICE OD 2013. DO 2021. GODINE	3
4.1. Otpad	4
4.2. Zrak.....	6
4.3. Voda	8
4.4. More.....	10
4.5. Neionizirajuće zračenje, svjetlosno onečišćenje i onečišćenje bukom	11
5. IZVJEŠĆE O PRAVU NA ZDRAV ŽIVOT I KLIMATSKIM PROMJENAMA U RH (2013.-2020.) U KONTEKSTU GLOBALNOG POKRETA ZA KLIMU I PANDEMIJE COVID 19	13
6. ZAKLJUČAK	14
7. LITERATURA	16
8. POPIS GRAFOVA.....	18

1. UVOD

Svaka osoba u Republici Hrvatskoj ima pravo za zdrav život. Ta odredba je jedna od temeljnih u Ustavu Republike Hrvatske. Ured pučke pravobraniteljice prima pritužbe od građana koji smatraju da su im temeljna prava i slobode ugrožene od strane državnih tijela i drugih javnopravnih tijela, te postupa po primljenim pritužbama tako da daje preporuke, mišljenja, upozorenja i prijedloge tijelima kako bi se nepravilnosti riješile. Pučka pravobraniteljica svake godine mora predati izvješće Hrvatskom saboru gdje je prikazano stanje zaštite i prava sloboda građana, te ocjenu postupanja tijela kao i nove preporuke.

Glavni cilj ovog rada je analizirati izvješća pučke pravobraniteljice, odnosno položaj prava na zdrav život i okoliš u Hrvatskoj kroz aktualne teme okoliša. S tim ciljem, prvo se prikazuje pravni položaj prava na zdrav život i okoliš u Republici Hrvatskoj kroz mijenjanje Ustava Republike Hrvatske i samim time mijenjanje odredbe prava na zdrav život. Zatim se ukratko objašnjava institucija pučkog pravobranitelja, njegove ovlasti i službe koje mu pomažu u radu. U središnjem dijelu rada analiziraju se godišnja izvješća pučke pravobraniteljice na način da je svaka tema okoliša (otpad, zrak, voda, more, zračenje i buka), prikazana kroz razdoblje od 2013. do 2021. godine. Zatim, u posebnom poglavlju prikazano je stanje klimatskim promjena i njezinih posljedica u Hrvatskoj.

2. PRAVNI ASPEKTI PRAVA NA ZDRAV ŽIVOT I OKOLIŠ U REPUBLICI HRVATSKOJ

Republika Hrvatska pravo na zdrav život i okoliš jamči kao ustavno pravo još od 22. prosinca 1990. godine. Uslijed mijenjanja Ustava Republike Hrvatske kroz sljedeće godine, promijenilo se i ustavno određenje prava na zdrav život i okoliš. Članak 69. Ustava Republike Hrvatske iz 1990. godine jamčio je pravo na zdrav okoliš na sljedeći način: „Svatko ima pravo na zdrav život. Republika osigurava pravo građana na zdrav okoliš. Građani, državna, javna i gospodarska tijela i udruge dužni su, u sklopu svojih ovlasti i djelatnosti, osobitu skrb posvećivati zaštiti

zdravlja ljudi, prirode i ljudskog okoliša.“¹ U promjenama Ustava iz 1997. i 2000. godine nije bilo promjena članka 69. koji propisuje pravo na zdrav život i okoliš. Promjena Ustava iz 2001. godine je jako bitna za zaštitu okoliša u Hrvatskoj. Prema Omejec, bitna izmjena članka 69. stavka 2. Ustava Republike Hrvatske dogodila se 2001. godine, od kada je na snazi odredba prema kojoj država osigurava uvjete za zdrav okoliš, a tom odredbom je uklonjeno određenje o pravu građana na zdrav okoliš. Takva sadržajna izmjena je otvorila niz pravnoteorijskih i praktičnopravnih pitanja. Može se zaključiti da pravo na zdrav okoliš nije u cijelosti uklonjeno iz ustavnopravnog poretka Republike Hrvatske, već je pravo na zdrav život poseban izraz tog šireg prava.² Ofak navodi da se odredba članka 69. stavka 1., pravo na zdrav život, može tumačiti kao ustavno priznanje prava na zdrav okoliš. Preduvjet za zdrav život je zdrav okoliš, a Republika Hrvatska smatra da se pravo na zdrav okoliš štiti Ustavom.³ Vijeće za ljudska prava Ujedinjenih naroda je u listopadu 2021. godine usvojilo Rezoluciju 48/13 kojom na međunarodnoj razini prepoznaje pravo na zdrav okoliš kao ljudsko pravo. Rezolucija bi trebala potaknuti veću zaštitu okoliša u ustavima i zakonima.⁴

3. UVODNO O PUČKOM PRAVOBRANITELJU

U skladu s člankom 2. stavkom 1. Zakona o pučkom pravobranitelju, pučki pravobranitelj je opunomoćenik Hrvatskog sabora za promicanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda utvrđenih Ustavom, zakonima i međunarodnim pravnim aktima o ljudskim pravima i slobodama koje je prihvatila Republika Hrvatska“.⁵ Dakle, prema Zakonu o pučkom pravobranitelju, Pučka pravobraniteljica u Republici Hrvatskoj štiti ustavna prava svakog građana ukoliko smatra da su njegova prava i slobode ugrožene nepravilnim ili nezakonitim radom državnih tijela, tijela jedinice lokalne i regionalne samouprave i pravnih osoba s javnim ovlastima. Ukoliko netko

¹ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine br. 56/1990, 135/1997, 113/2000, 28/2001, 76/2010 i 5/2014.

² Omejec, Jasna; Lončarić-Horvat, Olivera; Cvitanović, Leo; Gliha, Igor; Josipović, Tatjana; Medvedović, Dragan; Seršić, Maja, Pravo okoliša, Treće izdanje, Organizator, Zagreb, 2003., str. 58-59.

³ Ofak, Lana, *The approach of the Constitutional Court of the Republic of Croatia towards protection of the right to a healthy environment*, *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2021., str. 86.

⁴ Pučka pravobraniteljica, <https://www.ombudsman.hr/hr/vijece-za-ljudska-prava-un-a-zdrav-okolis-je-ljudsko-pravo/>, pristup: 1. rujna 2022.

⁵ Zakon o pučkom pravobranitelju, Narodne novine br. 76/2012.

smatra da su njegova prava i slobode narušena može podnijeti pritužbu pučkoj pravobraniteljici za pokretanje postupka. Pučka pravobraniteljica može dati preporuke, mišljenja, prijedloge i upozorenja tijelima. Također, Hrvatskom saboru podnosi godišnje izvješće koje sadrži ocjenu i analizu zaštite prava i sloboda u Republici Hrvatskoj. Ukoliko pravobraniteljica procjeni da je potrebno promijeniti ili izmijeniti zakone i propise kako bi bili u skladu s Ustavom Republike Hrvatske i međunarodnim standardima, obratit će se s tim prijedlogom Saboru.⁶

Prema Poslovniku pučkog pravobranitelja unutarnje jedinice koje su nadležne za obavljanje poslova pojedinih područja iz djelokruga pučkog pravobranitelja jesu sljedeće službe:

1. Služba za zaštitu ljudskih prava,
2. Služba za osobe lišene slobode i Nacionalni preventivni mehanizam
3. Služba za suzbijanje diskriminacije,
4. Služba za komunikaciju, suradnju i promicanje ljudskih prava,
5. Služba za opće poslove.⁷

Pučka pravobraniteljica s aspekta zaštite okoliša kontrolira provođenje Ustavom i zakonom zajamčenih prava te analizira postupanja prema okolišu od javnopravnih tijela i građana te zaprima pritužbe.

4. ANALIZA IZVJEŠĆA PUČKE PRAVOBRANITELJICE OD 2013. DO 2021. GODINE

Prema Zakonu, pučki pravobranitelj svake godine, a najkasnije do kraja prvog tromjesečja za prethodnu godinu, podnosi godišnje izvješće Hrvatskom saboru. Pučka pravobraniteljica na temelju dobivenih pritužbi ili na vlastitu inicijativu pokreće postupke s ciljem zaštite ljudskih prava zajamčenih Ustavom i zakonima. Prikazane su analize izvještaja od 2013. do 2021. godine u području prava na zdrav život i zaštite okoliša i prirode. Sastavnice okoliša utvrđene su člankom 4. stavka 62. Zakona o zaštiti okoliša, a to su: zrak, vode, tlo, krajobraz, biljni i životinjski svijet te zemljina kamena kora.⁸ U nastavku su prikazane aktualne teme prava na

⁶ Ibid.

⁷ Poslovnik pučkog pravobranitelja, Narodne novine br. 99/2013, 100/2020.

⁸ Zakon o zaštiti okoliša, Narodne novine br. 80/2013, 153/2013, 78/2015, 12/2018, 118/2018.

zdrav život i okoliš od 2013. do 2021. godine, a to su: otpad, zrak, voda, more i neionizirajuće zračenje, svjetlosno onečišćenje i onečišćenje bukom.

4.1. Otpad

Godišnja izvješća prikazuju zabrinutost građana za vlastito zdravlje u pogledu odlagališta otpada koja se nalaze blizu naseljenih mjesta, a da prije toga nije bilo komunikacije s lokalnim stanovništvom, te obavljaju djelatnost bez dozvola. Tako je u 2013. godini bilo sveukupno 23 pritužbe, od čega najviše za odlaganje otpada. U svrhu zaštite okoliša, pučka pravobraniteljica je dala preporuku za rješavanje problema otpada Ministarstvu zaštite okoliša i prirode (MZOP), a to je: „da u suradnji s nadležnim tijelima izradi cjelovit popis mjesta koja imaju odlagališta otpada i industrijske izvore onečišćenja okoliša, kako bi se moglo sustavno djelovati na preventivnim mjerama i sanaciji onečišćenja okoliša.“⁹ U sljedećoj godini, i dalje prima pritužbe za postupanja s otpadom, premda su preporuke iz 2013. godine dijelom provedene. Pučka pravobraniteljica ukazuje na Hrvatski nacionalni portal Registra onečišćavanja okoliša (HNPROO) i Preglednik Registra onečišćenja okoliša (ROO) koji su javno dostupni, ali ne sadrže podatke popisa mjesta s odlagalištima otpada. Jedna od preporuka za 2014. godinu je da MZOP skupa s nadležnim tijelima izradi popis mjesta odlagališta otpada.¹⁰ U 2015. godini preporuka izrade popisa mjesta odlagališta nije provedena.¹¹ Prema Izvješću pučke pravobraniteljice za 2016. godinu, odlagališta otpada nastavljaju sa svojim radom bez provođenja mjera zaštite okoliša te njihova sanacija kasni. Najviše su zabrinuti stanovnici koji žive nedaleko od odlagališta otpada Lončarica Velika u Osijeku jer se odlagalište širi prema kućama, čak na protupropisnoj udaljenosti od 305 metara od kuća. Ovaj slučaj, prema Okolišnoj dozvoli, smatra se nedostatnim razlogom za prestanak rada odlagališta.¹² U sljedećoj godini,

⁹ Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2013. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2013-godinu/?wpdmdl=4737&refresh=6311c2565295d1662108246>, str. 131., 133., pristup: 2. rujna 2022.

¹⁰ Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2014. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2014-godinu/?wpdmdl=4739&refresh=6311bf31060d51662107441>, str. 155, pristup: 2. rujna 2022.

¹¹ Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2015. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2015-godinu/?wpdmdl=4741&refresh=6311d2f7ac7551662112503>, str. 129., pristup: 2. rujna 2022.

¹² Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2016. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2016-godinu/?wpdmdl=4743&refresh=6311d61b7ed901662113307>, str. 159., pristup: 2. rujna 2022.

stanje odlagališta u Lončarici Velikoj se pogoršalo. Sanacija tog odlagališta je zakazana u siječnju 2018. godine.¹³ Prema izvješću pučke pravobraniteljice za 2018. godinu, stanovnici u blizini Lončarice Velike i dalje su nezadovoljni s provođenjem mjera zaštite okoliša, iako je Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (MZOE) donio Rješenje za otvaranje nove plohe za odlaganje otpada, sanaciju i konačno zatvaranje odlagališta Lončarica Velika.¹⁴

Veliku zabrinutost u 2017. godini uzrokovao je požar odlagališta otpada u Karepovcu, pokraj Splita. To je neusklađeno odlagalište otpada bez okolišne dozvole od 2016. godine, ali Čistoća Split ima dozvolu za gospodarenje otpadom do kraja 2018. godine. Početak sanacije tog odlagališta je počelo krajem 2017. godine.¹⁵

Prema izvješću iz 2018. godine, upućene su brojne pritužbe građana naselja Marčelji na rad Centra za gospodarenje otpadom (CGO) Mariščina. Veliki nezadovoljstvo građana je uzrokovano i nedostatkom komunikacije s nadležnim tijelima Općine Viškovo. Građani se žale na neadekvatno praćenje kvalitete zraka zbog loših postupanja gospodarenja otpadom te iz tog razloga se boje za vlastito zdravlje i traže zatvaranje ili novi smještaj CGO-a.¹⁶ No, problem nije riješen ni u 2019. godini.

Izvješće Europske komisije za 2020. godinu pokazuje da Republika Hrvatska ima nizak udio recikliranja otpada od 25%, a visok udio odlaganja otpada od 66%. Prosjek EU iznosi 47% za recikliranje, a 22 % za odlaganje otpada. Iz navedenog možemo vidjeti da Republika Hrvatska u 2020. godini ima jako mali udio recikliranog otpada, odnosno veliki udio odlaganja otpada u odnosu na prosjek Europske unije. Navedeni podatci prikazani su u nastavku (Graf 1).¹⁷

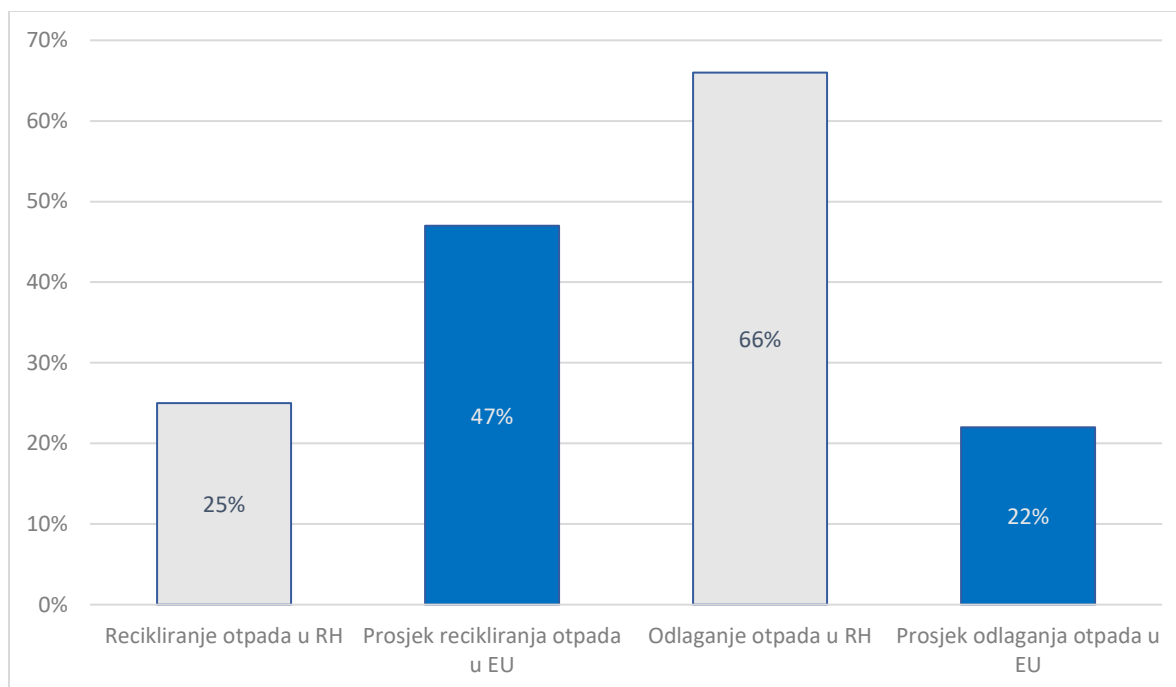
¹³ Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2017. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2017-godinu/?wpdmdl=4745&refresh=6311d8e9382ff1662114025>, str. 188., pristup: 2. rujna 2022.

¹⁴ Pučka pravobraniteljica, Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2018. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2018-godinu/?wpdmdl=4747&refresh=63132a3cce9151662200380>, str. 223., pristup: 2. rujna 2022.

¹⁵ Pučka pravobraniteljica, *op.cit.* (bilj. 13), str. 188.

¹⁶ Pučka pravobraniteljica, *op.cit.* (bilj. 14), str. 224.

¹⁷ Europska Komisija, Radni dokument službi komisije, Izvješće za Hrvatsku 2020., file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/radni%20dokument%20slu%C5%BEbi%20komisije%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%20hrvatsku-11_HR_autre_document_travail_service_part1_v2.pdf, pristup: 21. rujna 2022.

Graf 1. Udio recikliranja i odlaganja komunalnog otpada u RH i EU u 2020. godini

Odlaganje otpada najviše onečišćuje okoliš i šteti zdravlju ljudi, te iz tog razloga pučka pravobraniteljica u 2019. godini ukazuje na korištenje novih postupaka kao što su priprema za ponovnu uporabu, recikliranje, sprječavanje nastanka otpada i energetska uporaba.¹⁸

U 2021. godini, prema Izvješću, 94 odlagališta otpada su aktivna. Također, rezultati Ekološke studije utjecaja CGO-a Marišćina na zdravlje stanovnika Marčelja, pokazali su da nema oblika bolesti okoliša kao što je astma ili opstrukcije koje bi povezali s radom CGO-a. No, potrebno je provoditi kontinuirane pretrage stanovnika koji se nalaze u neposrednoj blizini CGO Marišćina. Također, osim građana Marčelja koji su u blizini CGO Marišćina, redovite pretrage treba obavljati sva populacija koja živi u blizini industrijskih postrojenja, CGO-a i odlagališta otpada.¹⁹

4.2. Zrak

¹⁸ Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2019. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2019-godinu/?wpdmdl=7580&refresh=6311ffdc060b31662123996>, str. 138, pristup: 2. rujna 2022

¹⁹ Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2021. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2021-godinu/?wpdmdl=13454&refresh=6312090e927ce1662126350>, str. 153-154., pristup: 2. rujna 2022.

Podatci za kvalitetu zraka do kraja 2013. godine nisu validirani u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti (ZOZZ), jer su tek u 2013. godini akreditirana dva referentna laboratorija za praćenje kvalitete zraka. Pučka pravobraniteljica ukazuje na situaciju u Splitsko-dalmatinskoj županiji, gdje se kao službeni podatci za kvalitetu zraka koriste podatci s privatnih mjernih postaja onečišćivača. Ti podatci se koriste za izradu službenih izvješća bez dodatnih provjera.²⁰

U 2014. godini pučka pravobraniteljica je zaprimila pritužbu od neformalne inicijative građana iz Istre. Pritužba se odnosila na ugljen koji se planirao uvoziti kao energent u budućoj termoelektrani Plomin C. Prema Studiji o utjecaju projekta Plomin C iz 2011. godine, Republika Hrvatska nema ni propisane metodologije za procjene rizika na zdravlje ljudi, niti propise o monitoringu u sklopu poslova zaštite okoliša. Također, uvođenje HIA procedure (*Health Impact Assessment*) treba realizirati, jer je jako bitno izmjeriti hoće li energent na kojem se planiraju industrijski projekti štetiti zdravlju ljudi koje žive u neposrednoj blizini.²¹ Na referendumu u ožujku 2015. godine, 36% građana koji su izašli na birališta njih 94% izjasnilo se protiv izgradnje Termoelektrane Plomin C na ugljen. Iako referendum nije uspio zbog male izlaznosti, Vlada je ipak odgodila realizaciju projekta Plomin C.²² Prema izvješću iz 2016. godine, u području zaštite zraka izmijenjeni su brojni propisi, no unatoč provedenim izmjenama uredbi i zakona, i dalje se javlja problem korištenja podataka za Državne mreže, jer se ti podatci dobivaju s privatnih mjernih mjesta onečišćivača na području Splitsko-dalmatinske županije. Prema novoj Uredbi (Uredba o popisu mjernih mjesta za praćenje onečišćujućih tvari u zraku i lokacija mjernih postaja u Državnoj mreži za trajno praćenje kvalitete zraka) podatci s privatnih mjernih mjesta će se koristiti sve do kraja 2019. godine.²³ Stanje u Slavonskom Brodu s onečišćenim zrakom se ne mijenja ni u 2017. godini. Onečišćenost zraka je rezultat rada Rafinerije nafte Brod koja koristi neprerađenu naftu. Prema podacima navedenim u izvješću, u siječnju 2017. godine granična vrijednost lebdećih čestica je prekoračena 23 puta, a sumporovodika 34 puta. Zbog velike zabrinutosti građana za vlastito zdravlje, Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ) vodi Studiju o utjecaju okolišnih čimbenika na zdravlje građana gdje analizira koncentracije metala u krvi, kosi i urinu.²⁴ Studija HZJZ-a je trebala biti gotova u 2020. godini, no ni u 2021. godini

²⁰ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 9), str. 131.

²¹ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 10), str. 115, 116.

²² Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 11), str. 130.

²³ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 12), str. 161.

²⁴ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 13), str. 182.

nema povratnih informacija na tu temu.²⁵ Iako je započeo projekt plinifikacije Rafinerije, u 2018. godini građani Slavenskog Broda su i dalje nezadovoljni zaštitom okoliša i njihovog zdravlja na tom području. Naime, u ožujku 2018. godine tijekom ispitivanja za plinifikaciju Rafinerije nafte, došlo je do curenja naftnih derivata u tlo i vodu, što je uzrokovalo velike prosvjede građana.²⁶

Uslijed požara odlagališta otpada u Karepovcu, kod Splita, utvrđene su povećane vrijednosti lebdećih čestica i sumporovodika. Mjerenja koja su napravljena nisu dovoljna za davanje ocjene o kvaliteti zraka i utjecaja na zdravlje ljudi. Premda su bila evidentirana povećanja vrijednosti lebdećih čestica i sumporovodika u vrijeme požara i nakon gašenja požara, Zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije je u svom Izvješću, na dan lokalizacije požara, objavilo da u niti jednom trenutku emisije nisu prelazile granične vrijednosti. Prema pučkoj pravobraniteljici, i u 2017. godini ne postoji model sustavnog praćenja onečišćenja zraka na ljudsko zdravlje.²⁷ Požar na Jakuševcu u 2019. godini rezultirao je velikim količinama emisije lebdećih čestica, što je i pokazalo Izvješće o praćenju kvalitete zraka na teritoriju RH. Tijekom i nakon požara građani koji žive u neposrednoj blizini odlagališta Jakuševac nisu bili obaviješteni o stanju kvalitete zraka.²⁸ U 2021. godini, upućeno je 16 zahtjeva za mjerenja posebne namjene iz Zakona o zaštiti zraka.²⁹

4.3. Voda

Ured pučke pravobraniteljice primio je pritužbu u 2016. godini za povišenu prisutnost arsena u podzemnim vodama na prostoru istočne Hrvatske. Prema službenim podacima to je iz razloga jer se smanjila dozvoljena koncentracija arsena s 50 na 10 mg/l, zbog primjeni novog Pravilnika o parametrima sukladnosti i metodama analize vode za ljudsku potrošnju. Nije poznato kakve opasnosti na zdravlje ljudi ima arsen, jedino da ima mogući negativni utjecaj na vodu za piće.

²⁵ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 19), str. 151.

²⁶ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 14), str. 221.

²⁷ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 13), str. 183.

²⁸ Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=63132db98c5811662201273>, str. 163., pristup: 2. rujna 2022.

²⁹ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 19), str. 150.

Osim arsena, otkrivene su povišene vrijednosti žive u blizini odlagališta otpada Lončarica Velika. Prema dostupnim podacima, živa nikad nije pronađena u vodi za piće, a opasnosti za zdravlje ljudi nema. Pravobraniteljica ističe da ni jedan laboratorij u sustavu javnog zdravstva ne provodi analizu arsena i žive, što je izrazito važno za procjenu kakvoće vode za piće.³⁰ U izvješću za 2017. godinu navodi se kako Zakon o vodi za ljudsku potrošnju propisuje da voda mora zadovoljavati parametre te iste pratiti. Zavodi za javno zdravstvo provode monitoring vode za ljudsku potrošnju koji financiraju županije. Isporučitelj vodne usluge mora osigurati zdravstvenu ispravnost vode.³¹ Ukoliko voda za ljudsku potrošnju ne ispunjava zadane parametre, pravna osoba prema članku 20. stavka 1. Zakona o vodi za ljudsku potrošnju mora poduzeti sljedeće mjere:

- ograničiti isporuku vode
- u roku od 24 sata obavijestiti Stručno povjerenstvo i sanitarnu inspekciju
- obavijestiti građane
- provesti hitne mjere za uklanjanje neispravnosti vode te
- istražiti uzrok odstupanja.³²

Monitoring vode za ljudsku potrošnju najmanje se provodi u Vukovarsko-srijemskoj županiji zbog nedostatka financijskih sredstava. Iz tog razloga nije se vršilo ispitivanje arsena na tom području. Sanitarna inspekcija je 2017. godine otkrila velike vrijednosti arsena, željeza i amonija te je zatvorila opskrbu vode za Korođ, Privlaka i Komletince, mjesta u Vukovarsko-srijemskoj županiji. No, građanima je kasnila dostava pitke vode i obavijest o izloženosti opasnim tvarima u vodi za piće, te su iz tog razloga povrijeđena ustavna prava na zdrav život i prava na pristup informacijama. Utvrđene vrijednosti arsena dosezale su i do 197 mg/l, a odstupanja od 10 mg/l su utvrđena u 12 naselja. Stalna izloženost ovim koncentracijama arsena može dovesti do razvoja kardiovaskularnih bolesti te raka pluća. Pučka pravobraniteljica navodi da se ovakva izloženost treba što prije prekinuti da ne bi došlo do raznih oboljenja.

Do povrede prava na zdrav život i prava na pristup informacijama došlo je i u Splitu 2017. godine, kada je prekoračen parametar mutnoće vode zbog obilnih padalina na kršu, te opasnost

³⁰ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 22).

³¹ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 13), str. 184.

³² Zakon o vodi za ljudsku potrošnju, Narodne novine br. 56/2013, 64/2015, 104/2017, 115/2018, 16/2020.

koju nosi je bakteriološko zagađenje. Prava su povrijeđena jer se kasnilo s dostavom vode i to pet dana. Preporuka pravobraniteljice je uspostava mehanizma zaštite zdravlja vode za ljudsku potrošnju.³³

U 2018. godini obavljeno je manje analiza i monitoringa podzemnih voda, nego u 2017. godini zbog požara u Glavnom vodnogospodarskom laboratoriju. Pučka pravobraniteljica i dalje ističe potrebu analize učinkovitosti mjera zaštite izvorišta pitke vode, vodocrpilišta i vodoopskrbnih objekata te dobivene podatke javno objaviti.³⁴

Prema izvješću iz 2019. godine zabilježeno je 37 slučajeva onečišćenja. Onečišćenje rijeke Orašnice kod Knina jedna je od njih. Došlo je do prelijevanja otpadnih voda iz tvornice, a za sanaciju su Hrvatske vode izdvojile 694.135,00 kuna. Otkriveno je da taj onečišćivač posluje bez okolišne dozvole te da je uzrokovao u zadnjih deset godina 11 onečišćenja. Industrijski otpad je u 2019. godini dospio u rijeku Krku i došao do Nacionalnog parka. Preporuku koju je uputio Ured pučke pravobraniteljice Državnom inspektoratu (DIRH), da se zabrani rad i kazni onečišćivača, DIRH je odbio s obrazloženjem da je u tijeku postupak izdavanja okolišne dozvole. Preporuke pučke pravobraniteljice za izradu i objavu analize učinkovitosti mjera zaštite izvorišta pitke vode, vodocrpilišta i vodoopskrbnih objekata iz 2018. godine nisu prihvaćene.³⁵ Ista preporuka se ponavlja i u 2021. godini.

U 2016. godini Strategija energetske razvoja RH predviđa veću izgradnju hidroelektrana na hrvatskim rijekama. Ispitivala se ugroza sedrenih barijera Mrežnice zbog rada hidroelektrane Dabrova dolina 1. To su obnovljivi izvori energije koji imaju veliki utjecaj na okoliš.³⁶ U izvješću za 2017. godinu dani su rezultati da je hidroelektrana Dabrova dolina 1 ugrozila sedrene barijere Mrežnice. U 2017. godini radilo je 17 velikih te 15-ak malih hidroelektrana. Pučka pravobraniteljica ističe kako su prirodna bogatstva u neravnopravnom položaju s gospodarskim razvojem te da je potrebno podizati ekološku svijest.³⁷

4.4. More

³³ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 13), str. 184,185.

³⁴ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 14), str. 222.

³⁵ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 18), str. 137., 138.

³⁶ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 23)

³⁷ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 13), str. 185.

Temeljem članka 52. Ustava Republike Hrvatske Jadransko more je od interesa za Republiku Hrvatsku te ima njezinu osobitu zaštitu.³⁸ Pomorski promet, prekomjerna gradnja na obali, ribarstvo i marikultura utječu na čistoću mora. Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (MZOE) je u 2018. godini zabilježio 14 slučaja onečišćenja mora, od čega su donesena tri rješenja zbog ispuštanja otpadnih voda. Najviše morskog otpada čini plastika, i to 85%. Usvojena je prva Europska strategija za plastiku kojoj je cilj prelazak na kružno gospodarstvo. Kružno gospodarstvo je „model proizvodnje i potrošnje koji uključuje dijeljenje, posudbu, ponovno korištenje, popravljavanje, obnavljanje i reciklažu postojećih proizvoda i materijala što je dulje moguće kako bi se stvorila dodatna, duža, vrijednost proizvoda“.³⁹ Direktiva za smanjenje jednokratne plastike se smatra najboljim instrumentom u borbi za zaštitu mora. Direktivom se zabranjuje nekoliko proizvoda koji su najveći izvor onečišćenja mora, kao što su pribor za jelo, slamke, štapići za uši, miješalice za napitke, tanjuri, posude za hranu i čase od polistirena. Države moraju uskladiti zakonodavstvo s Direktivom od 2021. godine.⁴⁰ U 2019. godini zabilježeno je 21 slučaj onečišćenja mora i obalnog područja, a doneseno je više rješenja u odnosu na 2018. godinu, čak njih sedam.⁴¹

Prema izvješću za 2020. godinu prihvaćena je preporuka usklađivanja zakonodavstva nakon usvajanja Direktive o smanjenju utjecaja određenih plastičnih proizvoda na okoliš. Usklađivanje zakonodavstva je uključeno u Prijedlog nacrta Zakona o gospodarenju otpadom, koji je bio predmet javne rasprave.⁴²

4.5. Neionizirajuće zračenje, svjetlosno onečišćenje i onečišćenje bukom

Kao i u 2014. i 2015. godini veliki broj pritužbi koji dobiva Ured pučke pravobraniteljice u 2016. godini se odnosi na elektromagnetsko zračenje baznih stanica mobilnih operatera. Zračenje može naštetiti zdravlju svih, osobito djeci, starijim osobama i trudnicama. Ministarstvo zdravlja još nije objavilo popis izvora elektromagnetskih polja, a što je bitno jer se bazne stanice postavljaju u blizini vrtića, rodilišta, bolnica i igrališta. Pozitivno ponašanje se istaklo u Gradu Zagrebu i

³⁸ Ustav, *op. cit.* (bilj. 1)

³⁹ Vijesti Europski parlament,

<https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/economy/20151201STO05603/kružno-gospodarstvo-definicija-vrijednosti-i-korist>, pristup: 4. rujna 2022.

⁴⁰ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 14), str. 222., 223.

⁴¹ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 18)

⁴² Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 28)

Istarskoj županiji koje su uvele strože standarde zaštite od elektromagnetskog zračenja.⁴³ Brojne pritužbe dolaze i u 2018. godini gdje se građani žale da se bazne stanice postavljaju u neposrednoj blizini kuća, vrtića i škola te se postavljaju na stambenim zgradama bez znanja građana. Operateri su kažnjeni samo novčano, iako se utvrdilo da su bazne stanice puštali u rad bez uporabne dozvole.⁴⁴ U 2019. godini problem postavljanja baznih stanica i dalje raste, iako je provedeno 48 nadzora i donesena četiri rješenja o uklanjanju, ni jedna bazna stanica nije uklonjena, nego se izričnu novčane kazne.⁴⁵ Nažalost, pritužbe rastu i kroz sljedeće godine.

Sukladno Izvješću iz 2018. godine, pučka pravobraniteljica navodi da su zaprimili prve pritužbe za svjetlosno onečišćenje. Naime, noćna rasvjeta je usmjerena u obiteljsku kuću te zbog snopa svjetlosti koji zahvaća tu kuću, stanari imaju zdravstvene smetnje, mučninu i glavobolju. Također, još jedna obitelj obratila se s istom pritužbom. Inspekcija za zaštitu okoliša je utvrdila da nema povrede Zakona. Novi Zakon o svjetlosnom onečišćenju donesen je 2018. godine, a stupio je na snagu 2019. godine. Kako bi se zaštitili građani, preporuka pravobraniteljice je da se što prije počne s izradom provedbenih propisa, a u međuvremenu treba izricati mjere kako bi se izbjegle ovakve povrede.⁴⁶ Prema Izvješću pučke pravobraniteljice, krajem 2020. godine je donesen Pravilnik o zonama rasvijetljenosti, dopuštenim vrijednostima rasvijetljenja i načinima upravljanja rasvjetnim sustavima, ali nije donesen Pravilnik o mjerenju rasvijetljenosti okoliša.⁴⁷

Veliki broj pritužbi pučka pravobraniteljica je dobila u 2017. godini, koje su se odnosile na buku od pogona, radiona, ugostiteljskih objekata i vjetroelektrana. Najviše problema s bukom ima starije stanovništvo čiji su domovi u blizini hidroelektrana. Izloženost takvoj buci utječe na njihovo zdravlje. Vlasnici hidroelektrana uplaćuju naknade na račun jedinica lokalne samouprave, ali građani koji najviše pate od buke ne dobivaju nikakvu naknadu za umanjenje kvalitete uvjeta života. Također, građani se upozoravaju da se nadzori unaprijed dogovaraju te samim time svrha Zakona o zaštiti buke nije u cijelosti ostvarena.⁴⁸ U 2021. godini, sanitarna inspekcija provela je 947 nadzora i 270 kontrola izvršenja rješenja donesenih radi zaštite od buke

⁴³ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 12), str. 159., 160.

⁴⁴ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 14), str. 225.

⁴⁵ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 18), str., 140.

⁴⁶ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 14), str. 226.

⁴⁷ Pučka pravobraniteljica, Pravo na zdrav život i klimatske promjene u RH (2013.- 2020.), <https://www.ombudsman.hr/hr/pravo-na-zdrav-zivot-i-klimatske-promjene-u-rh-posebno-izvjesce/>, str. 18., pristup: 5. rujna 2022.

⁴⁸ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 13), str. 186.

te naplatila 96 kazni. No, i dalje se mjerenja buke ne provode u stvarnim okolnostima pa je Ured pučke pravobraniteljice tražio provedbu nadzora nad osobama ovlaštenima za mjerenje buke.⁴⁹

5. IZVJEŠĆE O PRAVU NA ZDRAV ŽIVOT I KLIMATSKIM PROMJENAMA U RH (2013.-2020.) U KONTEKSTU GLOBALNOG POKRETA ZA KLIMU I PANDEMIJE COVID 19

Ured pučke pravobraniteljice je u veljači 2021. godine Hrvatskom saboru podnio posebno Izvješće o pravu na zdrav život i klimatskim promjenama u Hrvatskoj. Podnošenje posebnog izvješća je moguće ukoliko su ugrožena ustavna prava. U Izvješću, pučka pravobraniteljica je dala 19 preporuka i istakla aktualne teme koje se odnose na pravo na zdrav život, a to su zrak, voda, tlo, onečišćenje bukom, svjetlosno onečišćenje, neionizirajuće zračenje, gospodarenje otpadom te klimatske promjene u Republici Hrvatskoj. U nastavku teksta je prikazana tema klimatskih promjena, poplava i požara u RH.⁵⁰

Prema posebnom Izvješću, klimatske promjene uzrokuju događaje poput požara, poplava, suša, a takvi uvjeti uzrokuju glad te ljudske žrtve. Oko 20% emisija stakleničkih plinova u Europskoj uniji dolazi iz industrije. Povećanje zaraznih bolesti kao što je zoonoza (bolest koja se prirodno prenosi sa životinja na čovjeka i obratno)⁵¹ i COVID 19 (virusna bolest uzrokovana koronavirusom SARS-CoV-2)⁵², povezuju se s klimatskim promjenama. Europa će se u narednim godinama sve više boriti s poplavama te podizanjem razine mora. Prema Državnom hidrometeorološkom zavodu, u 2020. godini sve su postaje zabilježile višu temperaturu zraka pa je svo područje Hrvatske bilo vrlo toplo, uz iznimke gdje je bilo ekstremno toplo (Rijeka, Zavižan, Gospić, Zadar i Split). Sredozemni bazen je klimatska točka s velikim klimatskim promjenama, a Hrvatska spada u tu regiju. Zakon o klimatskim promjenama i zaštiti ozonskog sloja je na snazi od 2020. godine, kao i Strategija prilagodbe klimatskim promjenama u RH do 2040. s pogledom na 2070. godinu. Strategija prikazuje najranjivije sektore, a to su poljoprivreda, ribarstvo, šumarstvo, vodni resursi, energetika, turizam i zdravlje.

⁴⁹ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 19), str. 150.

⁵⁰ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 28), str. 162.

⁵¹ Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67396>, pristup: 6. rujna 2022.

⁵² Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=70912>, pristup: 6. rujna 2022.

Klimatske promjene su uzrokovale velike poplave u Vukovarsko-srijemskoj županiji u 2014. godini. Uslijed kišnog perioda u četiri dana je pala 91 litra kiše po metru kvadratnom, te uslijedio je vodeni val u prosjeku od 1194 cm. Rijeka Sava je probila nasipe i potopila općinu Gunja, te potopila mjesta u općini Drenovci. Poplava je zahvatila i Požeško-slavonsku, Brodsko-posavsku, Sisačko-moslavačku i Osječko-baranjsku županiju te susjednu Srbiju i BiH. Ured pučke pravobraniteljice je podnio Izvješće o ljudskim pravima u katastrofi uzrokovanoj poplavom u Vukovarsko-srijemskoj županiji Hrvatskom saboru, koje se temeljilo na pritužbama građana koji su pogođeni poplavom. Na temelju razgovora i prikupljenih podataka od strane građana pogođenih poplavom, pravobraniteljica je uvrstila preporuke u Izvješće koje su obuhvaćale i zdravstvenu zaštitu, humanitarnu pomoć, sanaciju i obnovu i pravnu pomoć u budućim sličnim situacijama. No Izvješće i preporuke nisu prihvaćene i time je odgođeno unaprjeđenje sustava za nadolazeće nepogode.

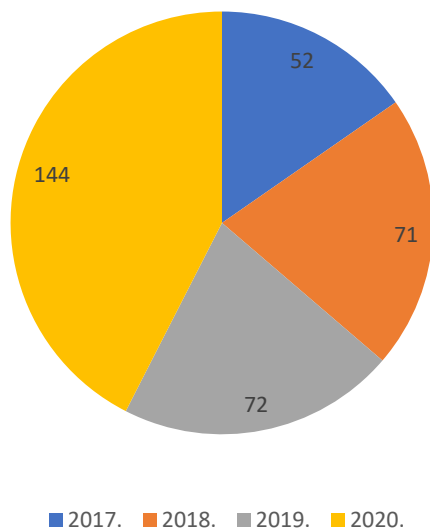
Osim poplava, Hrvatsku su zahvatili i požari u 2017. godini koji su povezani s klimatskim promjenama. Količina potrošene vode za gašenje požara je tri puta veća nego u prijašnjoj godini. Kako bi analizirali i raspravili stanje požara u Hrvatskoj, pučka pravobraniteljica je održala sastanak u Hrvatskom saboru, Ljudska prava, vatrogastvo i civilna zaštita: Što smo naučili u požarnoj sezoni?. Zaključili su da su potrebne izmjene pravnog okvira u području civilne zaštite i vatrogastva i edukaciju djece i građana o zaštiti mogućih katastrofa. Pučka pravobraniteljica poziva Hrvatski sabor da proglasi klimatsku i ekološku krizu po uzoru na Europski parlament.⁵³

6. ZAKLJUČAK

Broj pritužbi koje je zaprimila pučka pravobraniteljica za zaštitu okoliša u 2017. je 52, a u sljedeće dvije godine broj pritužbi je narastao za oko 20 više. U 2020. godini broj pritužbi se poduplao i iznosi 144.

⁵³ Pučka pravobraniteljica, *op. cit.* (bilj. 47), str. 23.-25.

Prikaz otvorenih predmeta za zaštitu okoliša od 2017. do 2020. godine

Graf 2. Otvoreni predmeti za zaštitu okoliša od 2017. do 2020. godine

Moglo bi se zaključiti da jača svijest građana o zaštiti okoliša, a to potvrđuju brojne pritužbe koje Ured pučke pravobraniteljice dobiva, a iz toga možemo zaključiti da pravo na zdrav život i okoliš u Republici Hrvatskoj nije u cijelosti provedeno. Zatvoren je veliki broj odlagališta otpada što je jako pozitivno, no jako je mali udio recikliranja u odnosu na prosjek Europske unije što treba obavezno popraviti i uvesti nove mjere recikliranja otpada. Iako su postupanja kod onečišćenja zraka tijekom brojnih požara ili u slučaju zagađenja od otpada, propisana Zakonom o zaštiti zraka, treba pravovremeno obavijestiti građane za kvalitetu zraka i kako da postupe ukoliko se dogodi neka nezgoda. Zakon o vodama propisuje kako će postupiti distributeri pitke vode ukoliko dođe do zagađenja, i tog procesa se treba držati, da se ne bi događale i u budućnosti povrede ustavnih prava. Rast hidroelektrana je poželjno za gospodarski razvoj, no okolišni interes treba biti jednako važan te se ističe i poziva na podizanje ekološke svijesti prilikom uvođenja obnovljivih izvora energije. Zaštita mora je jednako bitna te je to prepoznato od strane zakonodavaca. Usklađivanje zakonodavstva, nakon usvajanja Direktive o smanjenju utjecaja određenih plastičnih proizvoda na okoliš, uključeno je u Zakon o gospodarenju otpadom iz 2021. godine. Posebnu pozornost treba posvetiti elektromagnetskom zračenju baznih stanica, jer je kazna u slučaju onečišćenja okoliša je samo novčana, a ne i kaznena. Pozitivno postupanje kod elektromagnetskog zračenja se odnosi na Grad Zagreb i Istarsku županiju, koje imaju strože

standarde zaštite, a ostale županije bi trebale pratiti takvo ponašanje. Zagađenje bukom je u sličnoj situaciji jer se pritužbe većim djelom odnose na mjerenje buke u nestvarnim uvjetima.

7. LITERATURA

1. Ofak, Lana, *The approach of the Constitutional Court of the Republic of Croatia towards protection of the right to a healthy environment*, *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2021., str. 85-98.
2. Omejec, Jasna; Lončarić-Horvat, Olivera; Cvitanović, Leo; Gliha, Igor; Josipović, Tatjana; Medvedović, Dragan; Seršić, Maja, *Pravo okoliša*, Treće izdanje, Organizator, Zagreb, 2003.

Mrežni izvori

1. Europska Komisija, Radni dokument službi komisije, Izvješće za Hrvatsku 2020., [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/radni%20dokument%20slu%C5%BEbi%20komisije%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%20hrvatsku-11 HR autre document travail service part1 v2.pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/radni%20dokument%20slu%C5%BEbi%20komisije%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%20hrvatsku-11%20HR%20autre%20document%20travail%20service%20part1%20v2.pdf), pristup: 21. rujna 2022.
2. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67396> (pristup: 6. rujna 2022.)
3. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=70912> (pristup: 6. rujna 2022.)
4. Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2013. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2013-godinu/?wpdmdl=4737&refresh=6317687883b8b1662478456>, str. 130-133. (pristup: 2. rujna 2022.)
5. Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2014. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2014-godinu/?wpdmdl=4739&refresh=631768c05417f1662478528>, str. 114-117. (pristup: 2. rujna 2022.)

6. Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2015. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2015-godinu/?wpdmdl=4741&refresh=631768ff8e2051662478591>, str. 129-132. (pristup: 2. rujna 2022.)
7. Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2016. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2016-godinu/?wpdmdl=4743&refresh=6317693f40bfd1662478655>, str. 157-163. (pristup: 2. rujna 2022.)
8. Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2017. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2017-godinu/?wpdmdl=4745&refresh=6317697f0460a1662478719>, str. 181-189. (pristup: 2. rujna 2022.)
9. Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2018. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2018-godinu/?wpdmdl=4747&refresh=631769e5694841662478821>, str. 217-227. (pristup: 2. rujna 2022.)
10. Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2019. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2019-godinu/?wpdmdl=7580&refresh=63176a24ba8e61662478884>, str. 135-140. (pristup: 2. rujna 2022.)
11. Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=63176a620f0081662478946>, str. 162-164. (pristup: 2. rujna 2022.)
12. Pučka pravobraniteljica, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2021. godinu, <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2021-godinu/?wpdmdl=13454&refresh=63176a976453a1662478999>, str. 149-155. (pristup: 2. rujna 2022.)
13. Pučka pravobraniteljica, Izvješće o pravu na zdrav život i klimatskim promjena u RH (2013.-2020.), <https://www.ombudsman.hr/hr/pravo-na-zdrav-zivot-i-klimatske-promjene-u-rh-posebno-izvjesce/> (pristup: 5. rujna 2022.)

14. Pučka pravobraniteljica, <https://www.ombudsman.hr/hr/vijece-za-ljudska-prava-un-a-zdrav-okolis-je-ljudsko-pravo/> (pristup: 1. rujna 2022.)
15. Vijesti Europski parlament, <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/economy/20151201STO05603/kruzno-gospodarstvo-definicija-vrijednosti-i-korist> (pristup: 4. rujna 2022.)

Pravni izvori Republike Hrvatske

1. Poslovnik pučkog pravobranitelja, Narodne novine br. 99/2013, 100/2020.
2. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine br. br. 56/1990, 135/1997, 113/2000, 28/2001, 76/2010 i 5/2014.
3. Zakon o pučkom pravobranitelju, Narodne novine br. 76/2012.
4. Zakon o zaštiti okoliša, Narodne novine br. 80/2013, 78/2015, 12/2018, 118/2018.
5. Zakon o vodi za ljudsku potrošnju, Narodne novine br. 56/2013, 64/2015, 104/2017, 115/2018, 16/2020.

8. POPIS GRAFOVA

Graf 1. Udio recikliranja i odlaganja komunalnog otpada u RH i EU u 2020. godini

Graf 2. Otvoreni predmeti za zaštitu okoliša od 2017. do 2020. godine